

Jubileusz 160-lecia
urodzin Michała
Doliwo-Dobrowolskiego
Szczecin, 10 czerwca 2022 r.

Jubileusz 100-lecia uchwalenia Ustawy Elektrycznej przez Sejm RP

The 100th anniversary of the passing of the Electricity Act by the Polish Parliament

Piotr Szymczak, Wojciech Urbański

Piotr Rataj, Jerzy Hickiewicz

Pracownia Historyczna SEP

Historical Study Lab

of Association of Polish Electrical Engineers

277.

U s t a w a

Elektryczna

z dnia 21 marca 1922 r.

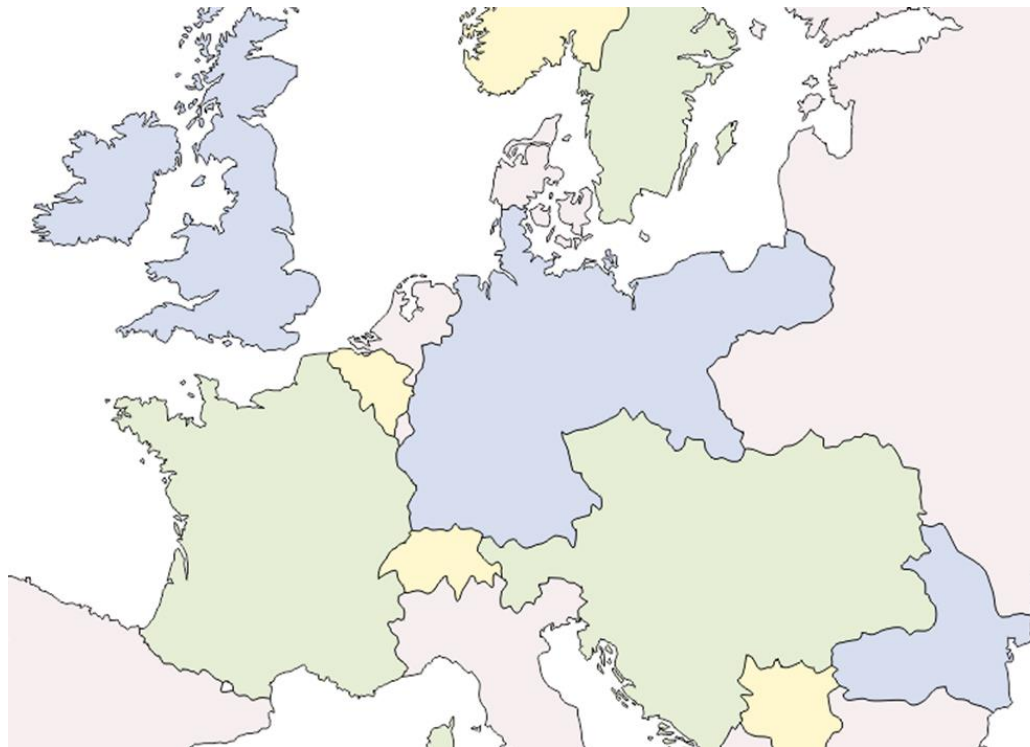
Art. 1. Na wytwarzanie, przetwarzanie, przesyłanie lub rozdzielanie energii elektrycznej w celu zawodowego zbytu albo choćby bez zbytu, lecz w celu zasilania publicznych środków komunikacji, korzystających z prądu silnego, wymagane jest uprawnienie rządowe.

1. Działania polskich elektryków wokół ustawodawstwa elektryfikacyjnego przed odzyskaniem niepodległości przez Polskę w listopadzie 1918 r.

1. Activities of Polish electricians around electrification legislation before Poland regained independence in November 1918

**Ziemie polskie pod zaborami,
mapa sprzed wybuchu I wojny
światowej**

**Polish lands under the
partitions, a map from before
the outbreak of World War I**

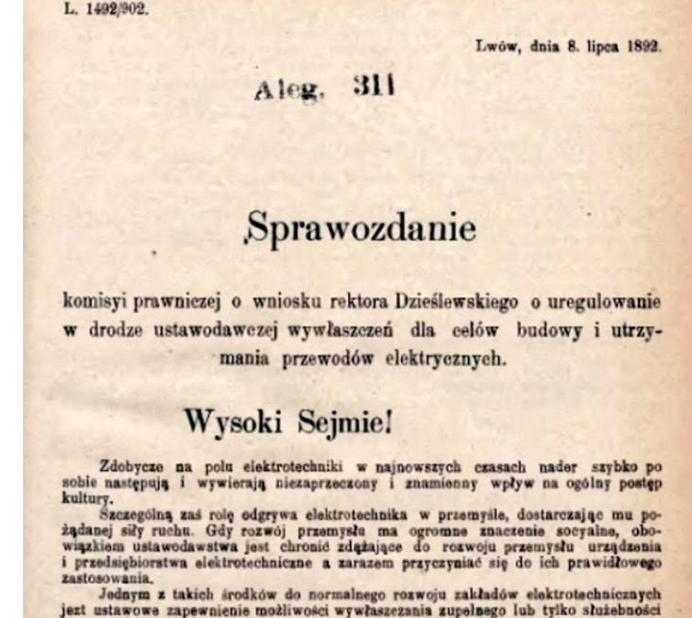
1.1 Zabór austriacki

1.1 Austrian Partition

- W 1902 r. prof. **Roman Dzieślewski**, rektor Szkoły Politechnicznej we Lwowie, złożył w galicyjskim Sejmie Krajowym wniosek o ustawowe uregulowanie wywłaszczeń „dla budowy i utrzymania przewodów elektrycznych”
- W trakcie II Galicyjskiego Zjazdu Przemysłowego w Krakowie w 1917 r. wezwano rząd w Wiedniu do przyjęcia **ogólnej ustawy elektrycznej**
- Na początku 1918 r. pojawił się projekt rządowej ustawy. Wywołała ona poruszenie wśród elektryków z Krakowa i Lwowa, bo miała narzucić monopol państwa na wytwarzanie energii. Wydali oni **rezolucję** wzywającą rząd do odrzucenia projektu i wypracowania nowego

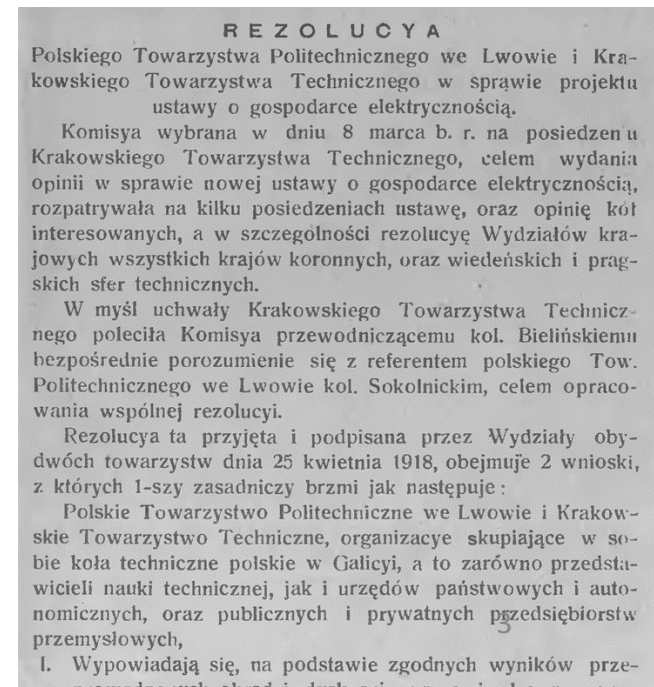
Roman Dzieślewski

Wniosek Dzieślewskiego z 1902 r.
Dzieślewski proposal of 1902

Rezolucja krakowskich i lwowskich elektryków z 1918 r. w sprawie projektu austriackiej ustawy o gospodarce elektrycznej

Resolution of 1918 of Cracovian and Lviv electricians on the draft Austrian law on electricity

Plenarne posiedzenie VII Zjazdu Techników Polskich w Warszawie w 1917 r.
Plenary meeting of the 7th Congress of Polish Technicians in Warsaw in 1917

1.2 Zabór rosyjski

1.2 Russian Partition

- W trakcie VII Nadzwyczajnego Zjazdu Techników Polskich w Warszawie już w kwietniu 1917 r. uchwalono wniosek o utworzenie krajowego urzędu elektryfikacyjnego oraz opracowanie przez ten urząd „właściwego prawa drogowego o przerzucaniu przewodów przez grunta prywatne”

Julian Kraushar

Projekt ustawy opracowanej przez Koło Elektrotechników z Warszawy
Draft Act prepared by the Circle of Electrical Engineers of Warsaw

- W Kole Elektrotechników Stowarzyszenia Techników w Warszawie opracowano projekt zarysu działalności Krajowego Urzędu Elektryfikacyjnego oraz Projekt prawa drogowego dla urządzeń elektrycznych użyteczności publicznej (26 artykułów)

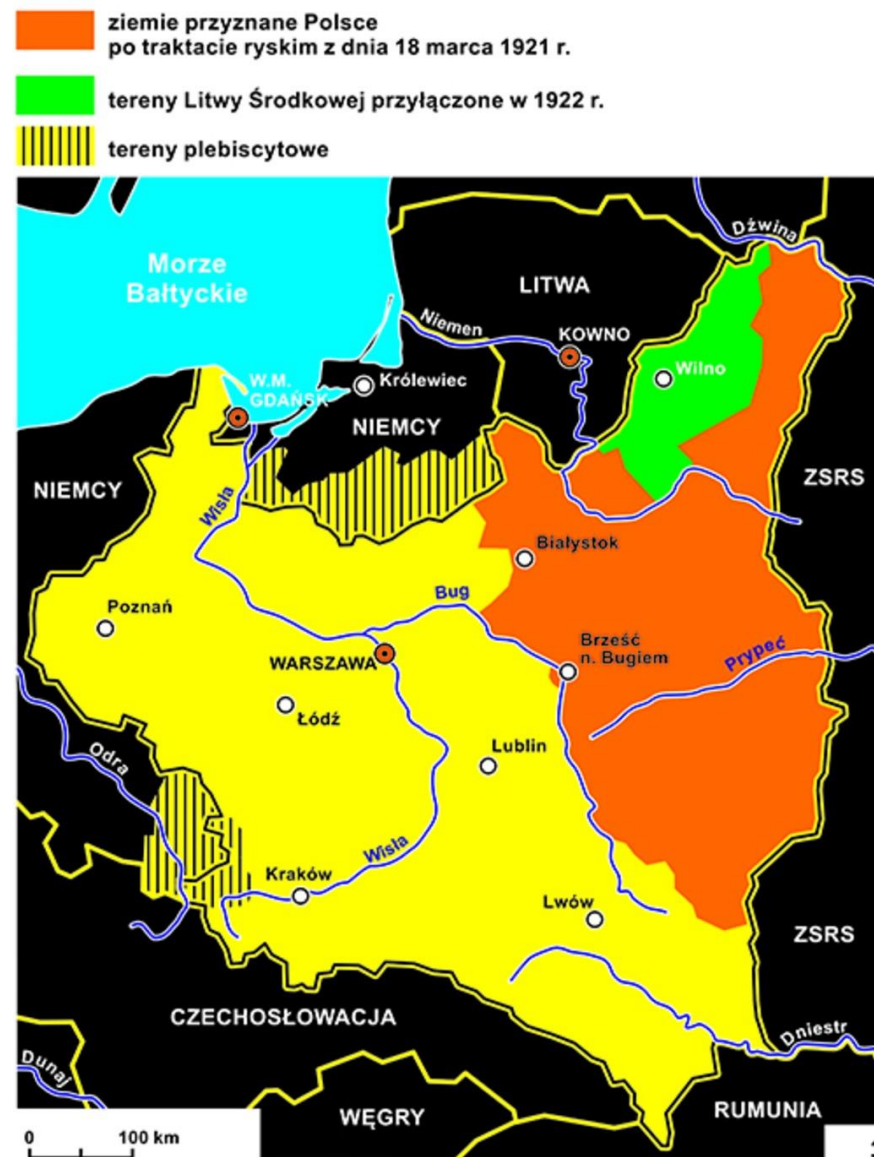
- Projekty te zostały opublikowane w marcu 1918 r. w „Przeglądzie Technicznym” przez Juliana Kraushara

2. Proces opracowania i przyjęcia ustawy elektrycznej od odzyskania przez Polskę niepodległości

2. The process of drafting and adopting the Electricity Act since Poland's independence

Establishment of the borders of the Second Republic of Poland in the years 1920-1922

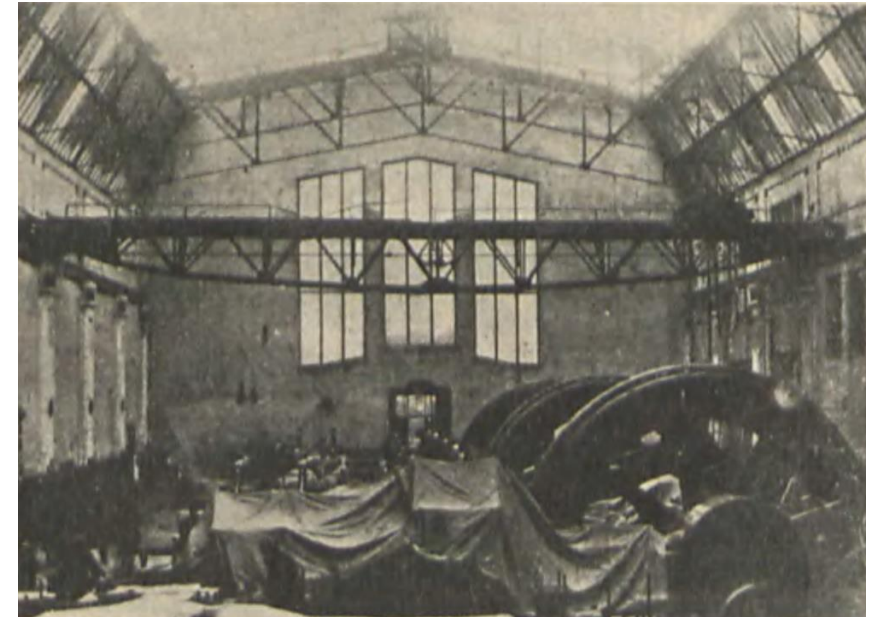
1920 – 1922
USTALENIE GRANIC II RZECZYPOSPOLITEJ
1 : 3 000 000

- W wyniku I wojny światowej, duża część terytorium była dotknięta **zniszczeniami i rekwizycjami**, trwały **walki o granice**, szalała **inflacja**, a państwo dopiero scalało się z **trzech różnych części**
- Elektryfikacja była prowadzona we wszystkich trzech zaborach **bezplanowo**, w większości istniały jedynie **elektrownie komunalne** w większych miastach
- Wiele z elektrowni, zwłaszcza wschodniej Galicji i w Królestwie Polskim zostało **zniszczonych lub uszkodzonych**
- W 1921 r., według pierwszej, niepełnej statystyki istniało na ziemiach polskich (bez Górnego Śląska i ziem zaboru rosyjskiego poza Kongresówką) **356** elektrowni o mocy ok. **242** MW, które produkowały ok. **370** mln kWh rocznie, czyli ok. **15,6** kWh na mieszkańca. W województwie śląskim istniały **64** elektrownie o mocy **347** MW. Sama elektrownia okręgowa w Chorzowie wyprodukowała **303** mln kWh rocznie
- Według prawa obowiązującego we wszystkich zaborach dla przeprowadzenia linii elektrycznej należało zawierać **kontrakty koncesyjne** z poszczególnymi **gminami z osobna** – **ograniczało to elektryfikację tylko do zasięgu lokalnego**
- Samo funkcjonowanie elektrowni zależało od **ogólnych ustaw przemysłowych**

2.1 Sytuacja gospodarczo-ekonomiczna Polski i miejscowy stan formalnoprawny elektroenergetyki w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości

2.1 Poland's economic situation and the local formal and legal state of the electric power industry in the first years after independence

Zniszczona hala maszyn elektrowni we Lwowie z 1919 r.
Destroyed machine hall of the Lviv power plant in 1919

2.2 Utworzenie Urzędu Elektryfikacyjnego i Rady Elektrotechnicznej przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu

2.2 Establishment of the Electrification Office and Electrotechnical Council under the Ministry of Industry and Trade

Henryk Zarzycki,
dyrektor Urzędu
Elektryfikacyjnego

Henryk Zarzycki,
Director of the
Electrification Office

- W dniu 14 marca 1919 r. utworzono przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu **Urząd Elektryfikacyjny**, którego dyrektorem został **Henryk Zarzycki**, Urząd miał filie w Krakowie i w Poznaniu.
- Zakres działalności Urzędu był obszerny, postawiono mu też za zadanie opracowanie ustawy elektryfikacyjnej
- Przy Urzędzie miał działać Komitet Fachowy, opiniujący jego działania
- Nieco później po Urzędzie powstały dwie inne ważne organizacje elektrotechniczne: **Związek Elektrowni Polskich (ZEP)** i **Stowarzyszenie Elektrotechników Polskich (SEP)**
- ZEP wezwano Urząd do rozszerzenia Komitetu Fachowego, zaś Na zjeździe założycielskim na zjeździe założycielskim SEP uchwalono utworzenie razem z ZEP **komisji**, która w porozumieniu z Urzędem miałyby za **zadanie opracowanie projektu ustawy** elektrycznej
- W odpowiedzi utworzono przy Urzędzie **Radę Elektrotechniczną** złożoną z delegatów licznych instytucji, w tym **ZEP i SEP**. Pierwsze posiedzenie Rady odbyło się 22 stycznia 1920 r. Dyrektor Urzędu Zarzycki przedstawił opracowane przez Urząd założenia ustawy elektrycznej. Utworzono w ramach Rady **komisję pod przewodnictwem** prof. Aleksandra **Rotherta (SEP)** i **Tadeusza Sułowskiego (prezesa ZEP)** która miała rozpatrzyć te założenia. W czerwcu 1920 r. komisja przedstawiła Radzie projekt ustawy

2.3 Likwidacja Urzędu i Rady, utworzenie Wydziału Elektrycznego przy Ministerstwie Robót Publicznych

2.3 Liquidation of the Office and the Council, creation of the Electrical Department under the Ministry of Public Works

Kazimierz Siwicki, naczelnik Wydziału Elektrycznego

Kazimierz Siwicki, Head of the Electrical Department

- Prace nad ustawą spowolniła **inwazja bolszewicka**, w lecie 1920 r.
- Po jej zakończeniu, w wyniku postępującej inflacji i niedoborów w budżecie państwa przeorganizowano ze względów oszczędnościowych administrację państwową, co dodatkowo zakłóciło prace nad ustawą
- W wyniku reorganizacji administracji we wrześniu 1921 r. **zlikwidowano Urząd Elektryfikacyjny**, którego część kompetencji przejął nowo utworzony **Wydział Elektryczny w Ministerstwie Robót Publicznych**
- Naczelnikiem Wydziału został **Kazimierz Siwicki**
- Według przygotowywanego wówczas **projektu** ustawy to **Wydział miał prawo wydawać uprawnienia** do budowy elektrowni ⁸

2.4 Projekt Ustawy Elektrycznej i dyskusja nad nim

2.4 The draft Electricity Act and the discussion on it

- Projekt ustawy, po przeróbkach dokonanych w Radzie Elektrotechnicznej przekazano **Radzie Ministrów**
- Rada Ministrów dokonała w projekcie kolejnych istotnych zmian, a następnie uchwaliła go **9 sierpnia 1921 r.**
- Projekt złożony był zaledwie z 17 artykułów. Największą zmianą było **przyznanie nadawania uprawnień wojewodom, a nie Wydziałowi** jak to było wcześniej
- Takie rozwiązanie wywołało **sprzeciw** ze strony środowiska elektrotechników – szczególnie w trakcie **II Zjazdu Elektrotechników Polskich w Toruniu** na przełomie października i listopada 1921 r. **wydano uchwałę**, aby **uprawnienia nadawała władza centralna, Minister, a nie wojewodowie**, bo spowodowałoby to **decentralizację** elektryfikacji, która wymagała centralnego planowania
- Nad projektem ustawy pracowała osobno specjalna **komisja SEP i ZEP**, utworzona po przejęciu spraw elektryfikacyjnych i związanych z ustawą przez Ministerstwo Robót Publicznych. **Przygotowała ona zmianę w projekcie** w zgodzie z uchwałą II Zjazdu, która w porozumieniu z Wydziałem Elektrycznym została przedstawiona pracującym nad ustawą komisjom sejmowym, które przyjęły propozycję nadawania uprawnień przez Ministra

Wniosek Stowarzyszenia Elektrotechników.

Sprawa elektryfikacji Polski przedstawia bardzo poważne zagadnienie dla całokształtu gospodarki przemysłowej Państwa, gdyż racjonalna elektryfikacja kraju jest podstawową koniecznością jego uprzemysłowienia i umożliwia właściwe wyzyskanie naturalnych bogactw.

Ujęcie inicjatywy społeczeństwa w pewien system racjonalnej polityki gospodarczej w zakresie elektryfikacji jest jednym z najpilniejszych zadań, które ma do spełnienia Państwo.

Dla spełnienia tego zadania niezbędnym jest przede wszystkim stworzenie ustawodawstwa tak obmyślanego, by, nie kerpując inicjatywy prywatnej, regulować ją w związku z ogólnym programem elektryfikacji, zapewniając przedsiębiorstwom użyteczności publicznej należyty rozwój.

Fragment wniosku SEP ze zjazdu w Toruniu o zmianę osoby nadającej uprawnienia

Excerpt from the SEP's motion from the congress in Toruń to change the authorising officer

2.5 Przyjęcie Ustawy Elektrycznej w Sejmie 21 marca 1922 r.

2.5 Approval of the Electricity Act by the Sejm on 21 March 1922

- Dnia 21 marca 1922 r. na plenarnym posiedzeniu Sejmu RP sejmowe komisje robót publicznych i przemysłowo-handlowa przedłożyły opinię do projektu „Ustawy o wytwarzaniu, przetwarzaniu, przesyłaniu i rozdzielaniu energii elektrycznej”, wniesionej na Sejm przez Ministra Robót Publicznych **Gabriela Narutowicza**
- W opinii uznano, że rozwój elektryfikacji, a więc łatwość korzystania z energii elektrycznej pozwoli na rozwój drobnego przemysłu i rzemiosła
- Podkreślono, że o ile w rozwiniętych państwach roczne zużycie energii elektrycznej na głowę wynosiło od 100 do 200 kWh rocznie, to w Polsce tylko ok. 9 kWh rocznie
- W trakcie dyskusji wprowadzono trzy poprawki po czym uchwalono ustawę po trzecim czytaniu jako „**Ustawę Elektryczną**”, która objęła swym zasięgiem całą Polskę poza województwem śląskim

Sala Posiedzeń w Sejmie RP przed wojną

The Sitting Room in the Polish Parliament before the war

277.

U s t a w a

Elektryczna

z dnia 21 marca 1922 r.

Art. 1. Na wytwarzanie, przetwarzanie, przesyłanie lub rozdzielanie energii elektrycznej w celu zawodowego zbytu albo choćby bez zbytu, lecz w celu zasilania publicznych środków komunikacji, korzystających z prądu silnego, wymagane jest uprawnienie rządowe.

Art. 2. Uprawnień udziela się tylko na czas ograniczony. Uprawnienie może być przedłużone na określony przeciąg czasu. Przeniesienie uprawnienia na inną osobę może nastąpić tylko za zezwoleniem rządowym.

Art. 3. Uprawnienie może być unieważnione, jeżeli rozpoczęcie robót lub uruchomienie urządzeń nie nastąpiło z winy uprawnionego w oznaczonym terminie.

Art. 4. Uprawnienie winno zawierać określenie obszaru zasilanego, termin trwania uprawnienia, termin uruchomienia, warunki dostawy prądu, warunki wykupu (art. 7), oraz wymienienie szczególnych praw i obowiązków, związanych z uprawnieniem.

Art. 5. Nadawanie, przedłużanie i unieważnianie uprawnień oraz udzielanie pozwoleń na przeniesienie uprawnień należy do Ministra Robót Publicznych. Minister nadaje uprawnienia na podstawie dochodzeń, przeprowadzanych przez wojewodów w postępowaniu, które określi rozporządzenie wykonawcze.

Art. 6. Zakładem elektrycznym w rozumieniu niniejszej ustawy jest urządzenie, służące do wytwarzania, przetwarzania, przesyłania lub rozdzielania energii elektrycznej.

Art. 7. Każdy zakład elektryczny, działający na mocy uprawnienia (art. 1), może być przez Państwo w interesie dobra publicznego na warunkach, przewidzianych w umowie z utrzymującym uprawnienie, wykupiony. Prawo wykupu może być na wniosek Ministra Robót Publicznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych przeniesione uchwałą Rady Ministrów na ciała samorządowe lub ich związki, co nie uwalnia tychże od obowiązku uzyskania uprawnienia w myśl przepisów art. 1 — 5.

Art. 8. Zakładem elektrycznym, działającym na mocy uprawnienia (art. 1), oraz zakładem elektrycznym państwowym przysługuje prawo korzystania zgodnie z planami, zatwierdzonymi przez Ministra Robót Publicznych, z dróg publicznych tak kołowych, jako też wodnych i żelaznych, z ulic i placów publicznych oraz za odszkodowaniem z posiadłości państwowych, gminnych i prywatnych w celu prowadzenia przewodów nad lub pod ziemią, ustawiania

Art. 21. Minister Robót Publicznych może powoływać do opinjowania w sprawach elektrycznych doradcze organy fachowe.

Art. 22. Wykonanie ustawy niniejszej należy do Ministra Robót Publicznych w porozumieniu z interesowanymi ministrami.

Art. 23. Ustawa niniejsza uzyskuje moc obowiązującą po upływie dni 30 od jej ogłoszenia na całym obszarze Rzeczypospolitej z wyjątkiem województwa śląskiego.

Marszałek:
Trąpczyński

Prezydent Ministrów:
Antoni Ponikowski

Minister Robót Publicznych:
G. Narutowicz

stacji transformatorów i innych tego rodzaju urządzeń, umocowywania przewodów i wsporników na ścianach i dachach budynków, oraz obcinania gałęzi drzew, rosnących w pobliżu przewodów. W razie braku porozumienia co do wynagrodzenia, wysokość tegoż ustala sąd. Brak porozumienia nie wstrzymuje jednak korzystania z praw powyżej przewidzianych.

Wszelkim innym zakładom elektrycznym prawo korzystania z dróg, ulic i placów publicznych może być udzielone na określony przeciąg czasu bądź przez wojewodę, bądź — gdy idzie o drogi, ulice lub place, będące pod zarządem innych organów — przez te organy za zgodą wojewody.

Przy zatwierdzaniu planów należy zasięgać opinii samorządów, w szczególności pod względem estetycznym.

Art. 9. Za szkody i nieszczęśliwe wypadki, spowodowane urządzeniami elektrycznymi, odpowiada przedsiębiorca, eksploatujący zakład elektryczny, jeśli nie udowodni, że szkoda lub wypadek nastąpiły z winy poszkodowanego lub osoby trzeciej, albo zostały wywołane siłą wyższą.

Art. 10. Nieruchomości, stałe lub czasowo potrzebne do budowy i utrzymania zakładów elektrycznych użyteczności publicznej, mogą być nabyte drogą wywłaszczenia lub czasowo zajęte. Orzeczenie o wywłaszczeniu, względnie czasowym zajęciu, zawierające także określenie na podstawie oszacowania przez niezainteresowanych rzeczoznawców wysokości wynagrodzenia za przedmiot wywłaszczony lub zajęty, wydaje na zasadzie aktu uprawnienia (art. 4) wojewoda.

Strona interesowana niezadowolona z wynagrodzenia, oznaczonego przez władzę administracyjną, może w terminie 30-dniowym od dnia doręczenia orzeczenia zwrócić się do właściwego sądu o oznaczenie wysokości wynagrodzenia w drodze postępowania sądowego. Orzeczenie wywłaszczające nadaje jednak uprawnionemu prawo objęcia w posiadanie przedmiotu wywłaszczonego, jeżeli złoży do depozytu sądowego wynagrodzenie, oznaczone w orzeczeniu władzy administracyjnej.

Art. 11. Zakłady elektryczne, istniejące w chwili wejścia w życie ustawy niniejszej, mogą wytwarzać, przetwarzać, przesyłać lub rozdzielać energią elektryczną bez uprawnień, w art. 1 przewidzianych. Wszelako i dla tych zakładów należy uzyskiwać rzeczony uprawnienia na całokształt urządzeń, jeżeli zakłady te mają zmienić charakter swojej działalności, albo rozszerzyć obszar zasilania, określony umowami, na zasadzie których zakłady te działają w chwili wejścia w życie ustawy niniejszej albo — gdy chodzi o zakłady komunalne — mają wyjść poza obszar danej jednostki samorządowej.

Dla istniejących zakładów elektrycznych, posiadających uprawnienia (koncesje) rządowe albo umowy koncesyjne z ciałami samorządowymi lub ich związkami, należy przyskywać uprawnienia, w art. 1 przewidziane, na całokształt urządzeń również i wtedy, gdy po wygaśnięciu tych uprawnień, względnie umów, zakłady te mają działać nadal na obszarach, objętych temi uprawnieniami, względnie umowami, wyjąwszy przytem wypadki przejścia zakładu, w myśl

takiego uprawnienia lub umowy, na własność koncesjodawcy.

Minister Robót Publicznych mocen jest w poszczególnych wypadkach dla względów dobra publicznego, w razie zamierzonego rozszerzenia obszaru zasilania przez zakład elektryczny, istniejący w chwili wejścia w życie ustawy niniejszej, nadawać uprawnienia, w art. 1 przewidziane, tylko na to rozszerzenie.

Art. 12. Bezterminowe uprawnienia (koncesje) rządowe i bezterminowe umowy koncesyjne z ciałami samorządowymi lub ich związkami, wydane, względnie zawarte przed wejściem w życie ustawy niniejszej, wygasną z mocy samego prawa w dniu 1 stycznia 1922 r. Nie dotyczy to zakładów elektrycznych komunalnych.

Art. 13. Uprawnienia (koncesje) rządowe i umowy koncesyjne z ciałami samorządowymi lub ich związkami, wydane, względnie zawarte przed wejściem w życie ustawy niniejszej, wygasną w dniu 1 stycznia 1923 r., jeśli do tego dnia nie nastąpi uruchomienie urządzeń, przewidzianych w tych uprawnieniach, względnie umowach.

Art. 14. Każdy zakład elektryczny może być zobowiązany uchwałą Rady Ministrów do oddawania na żądanie Ministra Robót Publicznych zbywającej energii elektrycznej na rzecz elektrowni użyteczności publicznej za odpowiednim wynagrodzeniem. W razie niedojścia do porozumienia wysokość wynagrodzenia oznaczy sąd. Brak porozumienia co do wysokości wynagrodzenia nie wstrzymuje obowiązku dostarczenia energii elektrycznej.

Art. 15. Zarządzenia w przedmiocie tworzenia nowych i znoszenia istniejących zakładów elektrycznych państwowych, mających cele, wskazane w art. 1, tudzież w przedmiocie rozszerzania obszaru, zasilanego przez takie zakłady, lub zmiany ich charakteru, jak również zarządzenia w przedmiocie przejmowania przez Państwo zakładów elektrycznych, należących do innych osób, winny być wydawane w porozumieniu z Ministrem Robót Publicznych.

Powstawanie takich zakładów winno być poprzedzone dochodzeniem w myśl art. 5.

Art. 16. Na budowę i uruchomienie zakładów elektrycznych należy uzyskać pozwolenie policyjno-techniczne. Wszelkie urządzenia elektryczne winny być wykonywane i utrzymywane zgodnie z przepisami technicznymi i normami, zatwierdzonymi przez Ministra Robót Publicznych.

Art. 17. Każdy zakład elektryczny obowiązany jest na żądanie Ministra Robót Publicznych dostarczać wszelkich danych technicznych, dotyczących jego ustroju i eksploatacji.

Art. 18. Minister Robót Publicznych mocen jest ustanowić opłaty za czynności rządowe, dokonywane na zasadzie niniejszej ustawy.

Art. 19. Przesyłanie energii elektrycznej przez granice Państwa wymaga pozwolenia Rady Ministrów.

Art. 20. Energję elektryczną w rozumieniu prawa uważa się za rzecz ruchomą.

2.6 Prace nad i przyjęcie rozporządzeń wykonawczych do ustawy

2.6 Work on and adoption of implementing regulations for the Act

629.

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych

z dnia 18 czerwca 1928 r.

o napięciach normalnych i o częstotliwości prądu elektrycznego.

Na mocy art. 16 ustawy elektrycznej z dnia 21 marca 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 34, poz. 277) zarządzam co następuje:

§ 1. Jako napięcia normalne powyżej 100 woltów i aż do 200.000 woltów, czyli 200 kilowatów uważa się:

- a) napięcia niskie:
prądu stałego: $1 \times 220 \text{ V}$, $2 \times 220 \text{ V}$ i $1 \times 440 \text{ V}$, oraz dopuszczalne $1 \times 110 \text{ V}$ i $2 \times 110 \text{ V}$,
prądu zmiennego jednofazowego: $1 \times 220 \text{ V}$,
prądu zmiennego trójfazowego: 127 V i 220 V , przyczem napięcia te liczą się jako fazowe (między fazą i punktem zerowym) lub jako skojarzone (międzyprzewodowe),
- b) napięcia wysokie:

Fragment rozporządzenia

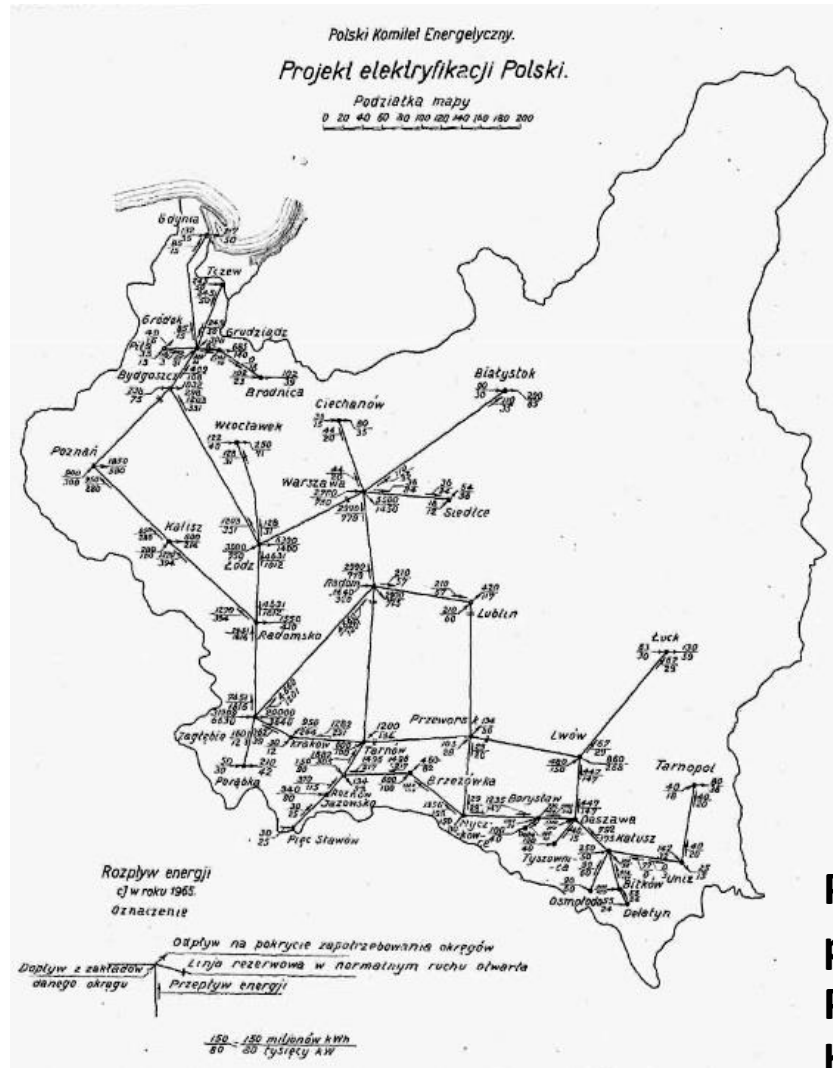
wykonawczego normującego napięcia i częstotliwości z 1928 r.

Excerpt from the 1928 Executive Order
Standardising Voltages and Frequencies

- Uchwalenie ramowej ustawy elektrycznej wymagało przyjęcia szczegółowszych **rozporządzeń wykonawczych**, które doprecyzowałyby jej zapisy
- Wspomniana **komisja wspólna SEP i ZEP**, po uchwaleniu ustawy **zajęła się opracowaniem projektów rozporządzeń wykonawczych**
- Dnia 11 lutego 1922 r. Minister Robót Publicznych wydał rozporządzenie **powołujące Państwową Radę Elektryczną**, jako organ doradczy Ministra w sprawach elektrycznych. Miała ona też pewne uprawnienia inicjatywne, Rada mogła stawiać wnioski
- Rada złożona była z delegatów wielu organizacji pozarządowych (w tym SEP) i innych ministerstw
- Dnia 13 czerwca odbyło się pierwsze posiedzenie **Państwowej Rady Elektrycznej**, która **przyjęła projekt komisji wspólnej SEP i ZEP**
- Pierwsze rozporządzenie wykonawcze zostało wydane **20 maja 1923 r.** precyzujące ustawę w kwestii obowiązku uzyskania uprawnienia rządowego oraz sposobu postępowania przy nadaniu i zmianie uprawnień
- Ogółem do **1949 r.** wydano **17 rozporządzeń wykonawczych** do ustawy, normujących m.in. napięcia i częstotliwości (w 1928 r.)

3. Wpływ ustawy na elektryfikację Polski

3. Impact of the Act on the electrification of Poland

Uprawnienie przyznane gminie miasta Krakowa Entitlement granted to the Municipality of Krakow

UPRAWNIENIE RZĄDOWE Nr 125.

Na mocy art. 1, 4 i 5 Ustawy Elektrycznej z dnia 21 marca 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr 34, poz. 277), oraz na podstawie dochodzenia, przeprowadzonego przez Wojewodę w Krakowie, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Robót Publicznych z dnia 20 maja 1923 roku w sprawie udzielenia uprawnień rządowych na wytwarzanie, przetwarzanie, przesyłanie i rozdzielanie energii elektrycznej (Dz. U. R. P. Nr 60, poz. 441) i mając na względzie uchwałę Rady Ministrów z dnia 31 maja 1929 r. o zrzeczeniu się przez Państwo prawa wykupu zakładu elektrycznego, nadaję aktem niniejszym

GMINIE STOŁECZNEGO KRÓLEWSKIEGO MIASTA KRAKOWA,

nazwanej poniżej uprawnionym, następujące uprawnienie rządowe:

ROZDZIAŁ I.
Postanowienia ogólne.

§ 1.

Niniejszym nadaje się uprawnionemu prawo wytwarzania, przetwarzania, przesyłania i rozdzielania energii elektrycznej w celu zawodowego jej zbytu na obszarze, objętym dzisiejszymi granicami stoł. m. Krakowa, oraz gmin: Bronowice Małe, Bronowice Wielkie, Tonie, Prądnik Biały, Prądnik Czerwony, Witkowice, Górka Narodowa, Olsza, Rakowice, Czyżyny, Łęg, Prokocim, Wola Duchacka, Łagiewniki, Borek Fałęcki, Kobierzyn, Pychowice, Bodzów, Przegorzały, Wola Justowska, Piaski Wielkie i Bielany powiatu i województwa krakowskiego oraz gminy Rybitwy, powiatu wielickiego województwa krakowskiego, zgodnie z załączonym planem przybliżonym.

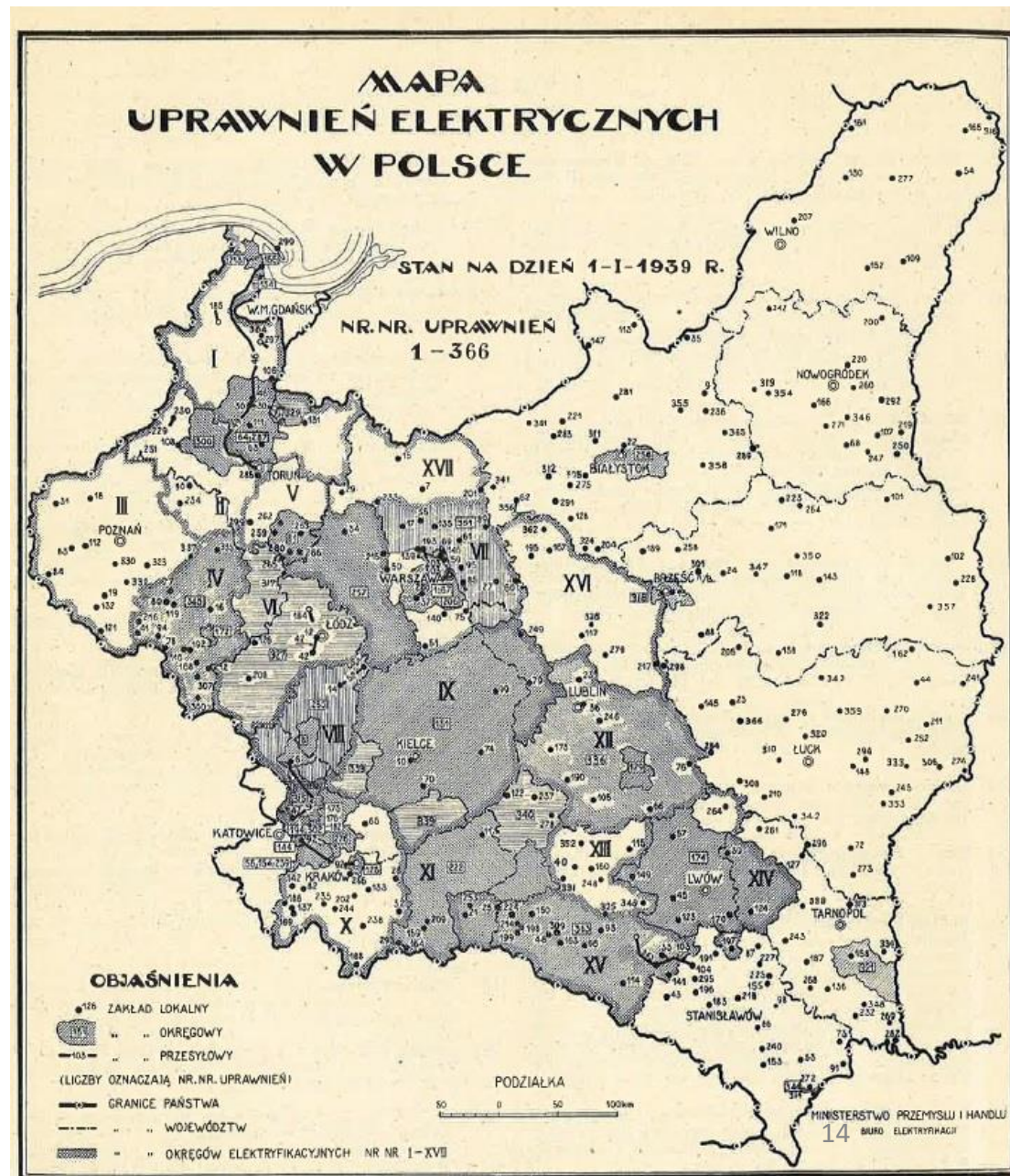
Projekt elektryfikacji Polski przygotowany przez Polski Komitet Energetyczny w 1930 r.
Project for electrification of Poland prepared by the Polish Energy Committee in 1930.

3.1 W II RP

3.1 In the Second Polish Republic

- Na mocy ustawy wydano do **1 stycznia 1939 r. 366 uprawnień**. Uprawnienie nr **1** uzyskała w 1924 r. **elektrownia okręgowa w Pruszkowie**. Była ona swoistym wzorem dla następnych uprawnień
- Uzupelnieniem ustawy elektrycznej było **rozporządzenie Prezydenta z 1933 r. o popieraniu elektryfikacji**, przyznające szereg **ulg** (np. zwolnienie z niektórych podatków) dla **uprawnionych zakładów elektrycznych**
- Ogółem w czerwcu 1939 r. działało w Polsce **1032 elektrowni o mocy 1819 MW**. W 1938 r. wyprodukowano łącznie **3,7 mld kWh**, czyli **już ok. 107 kWh** na jednego mieszkańca

Map of electrical permissions in Poland in January 1939

3.2 W PRL

3.2 In the People's Republic of Poland

- Władze Polski Ludowej uznały, że Ustawa Elektryczna obowiązująca jeszcze po II wojnie światowej, tworzyła system w którym uprawnienia posiadał w większości **prywatny kapitał**, mający na celu głównie **własne zyski**, a państwo nie dysponowało **dostatecznym kapitałem do przeprowadzenia elektryfikacji**
- Z tego powodu przeprowadzono w 1946 r. **nacjonalizację energetyki**, a dzięki niej w 1947 r. uchwalono ustawę o **planowej gospodarce energetycznej**. Utworzono na jej mocy Okręgowe Zjednoczenia Energetyczne, które podlegały Centralnemu Zarządowi Energetyki przy Ministerstwie Przemysłu
- W 1947 r. wprowadzono **trzyletni plan elektryfikacji**. Po zakończeniu planu, w 1949 r. moc zainstalowana wyniosła **2632 MW**, wyprodukowano **8,3 mld kWh** (ok. 335 kWh na jednego mieszkańca) Była to podstawa do podjęcia **powszechnej elektryfikacji wsi i osiedli**, co unormowała ustawa z 1950 r.

Ustawa o nacjonalizacji energetyki Polski z 1946 r.

The Energy Nationalisation Act of Poland of 1946

17

U S T A W A

z dnia 3 stycznia 1946 r.

o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej.

Art. 1. Dla planowego odbudowania gospodarki narodowej, zapewnienia Państwu suwerenności gospodarczej i podniesienia ogólnego dobrobytu przejmuje Państwo na własność przedsiębiorstwa na zasadach niniejszej ustawy.

Art. 2. 1. Bez odszkodowania przechodzą na własność Państwa przedsiębiorstwa: przemysłowe, górnicze, komunikacyjne, bankowe, ubezpieczeniowe oraz handlowe:

- a) Rzeszy Niemieckiej i byłego Wolnego Miasta Gdańska,
- b) obywateli Rzeszy Niemieckiej i byłego Wolnego Miasta Gdańska z wyjątkiem osób narodowości polskiej lub innej przez Niemców prześladowanej,
- c) niemieckich i gdańskich osób prawnych z wyłączeniem osób prawnych prawa publicznego,

d) spółek kontrolowanych przez obywateli niemieckich lub gdańskich albo przez administrację niemiecką lub gdańską,

e) osób, które zbiegły do nieprzyjaciela.

2. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami ustali w rozporządzeniu, jakie osoby i spółki oraz w jakim trybie będą uznane za podlegające przepisowi ust. 1. lit. b), c), d), e).

3. Przedsiębiorstwa niemieckich i gdańskich osób prawnych prawa publicznego (ust. 1. lit. c) przechodzą na własność odpowiednich polskich osób prawnych. W braku takich osób lub w razie zbiegu zainteresowań kilku osób prawnych, uchwała Rady Ministrów oznaczy osobę prawną, na własność której ma przejść przedsiębiorstwo.

4. Uchylenie ustawy i przyjęcie nowej w 1962 r.

4. Repeal of the Act and adoption of a new one in 1962

150

USTAWA

z dnia 30 maja 1962 r.

o gospodarce paliwowo-energetycznej.

Rozdział I

Przepisy ogólne.

Art. 1. 1. Gospodarką paliwowo-energetyczną w rozumieniu niniejszej ustawy jest:

- 1) racjonalne wykorzystanie zasobów energetycznych,
- 2) wytwarzanie, przetwarzanie, przesyłanie, rozdzielanie, dostawa i użytkowanie paliw gazowych i energii,
- 3) użytkowanie paliw stałych i ciekłych,
- 4) eksploatacja urządzeń energetycznych.

2. Realizacja zadań gospodarki paliwowo-energetycznej obejmuje również:

- 1) ustalanie wymagań jakościowych paliw i energii oraz wskaźników ich zużycia,
- 2) ustalanie warunków technicznych, którym ze względu na racjonalne i oszczędne użytkowanie paliw i energii powinny odpowiadać projektowanie i budowa urządzeń energetycznych,
- 3) ustalanie kwalifikacji personelu zatrudnionego przy eksploatacji urządzeń energetycznych.

3. Rada Ministrów w drodze rozporządzenia określi rodzaje urządzeń energetycznych, których eksploatacja, projektowanie lub budowa podlegają przepisom niniejszej ustawy.

Art. 2. 1. Celem gospodarki paliwowo-energetycznej jest racjonalne wykorzystanie zasobów energetycznych dla zaspokojenia potrzeb gospodarki narodowej i potrzeb ludności.

2. Podstawą gospodarki paliwowo-energetycznej są roczne i wieloletnie plany gospodarcze, perspektywiczne plany, rozwoju gospodarki narodowej oraz bilanse paliwowo-energetyczne.

Art. 3. Ilekroć w ustawie jest mowa:

- 1) o „energii” — należy przez to rozumieć energią elektryczną i ciepłą,
- 2) o „paliwach” bez bliższego określenia — należy przez to rozumieć paliwa stałe, ciekłe i gazowe, z wyjątkiem paliw jako materiałów pędnych w transporcie,
- 3) o „urządzeniach energetycznych” — należy przez to rozumieć maszyny, aparaty i przewody, a także ich zespoły przeznaczone do wytwarzania, przesyłania, rozdzielania i użytkowania energii lub paliw gazowych, przez które w stanie pracy przepływa odpowiedni rodzaj energii lub paliw,
- 4) o „przesyłaniu” — należy przez to rozumieć przesyłanie paliw i energii, z wyłączeniem transportu drogowego, kolejowego, wodnego i powietrznego.

Rozdział II

Organizacja gospodarki paliwowo-energetycznej.

Art. 4. 1. Naczelnym organem administracji państwowej w zakresie gospodarki paliwowo-energetycznej jest Minister Górnictwa i Energetyki.

2. Minister Górnictwa i Energetyki wydaje przepisy w zakresie gospodarki paliwowo-energetycznej, a w szczególności w zakresie:

- 1) użytkowania paliw i energii,
- 2) eksploatacji urządzeń energetycznych,
- 3) rozdzielania i dostawy paliw gazowych i energii,
- 4) dysponowania mocą urządzeń energetycznych przyłączonych do wspólnej sieci,
- 5) kwalifikacji personelu zatrudnionego przy eksploatacji urządzeń energetycznych,
- 6) warunków technicznych, którym ze względu na racjonalne i oszczędne użytkowanie paliw i energii powinny

5. Wnioski końcowe - ocena ustawy z perspektywy jej stulecia

5. Final conclusions - evaluation of the Act from the perspective of its centenary

wików w obwodzie

sprawę z przebiegu ależy się zwrócić do ys. 4).

ł mocy doprowadzania ilości obrotów. nasycenia dławików, sik posiada wówczas ych, to moc ta okaże agana do pędzenia rieższy obroty aż do regulator; nasycenie c, doprowadzona do b c. To zmniejszanie

Uwagi do Ustawy Elektrycznej.

Ogłoszona w zeszycie 7-ym *Przeglądu* Ustawa Elektryczna różni się b. korzystnie od pierwszego projektu, ogłoszonego w 16 zeszycie r. z. Uwagi krytyczne, poświęcone temu projektowi w 21-ym zeszycie *Przeglądu*, zostały naogół w Ustawie uwzględnione, wiele niejasności zostało usuniętych, przeoczenia skorygowano. Ustawa pozostała jednakże w wielu punktach zbyt ogólnikową, nieokreśloną. Być może, że nie da się tego uniknąć w ustawach ramowych. Wszystkie sfery interesowane, a przedewszystkiem ci, którym zależy na normalnym, nie hamowanym przez papierowe przepisy postępie elektryfikacji kraju, muszą jednakże postarać się zawczasu, by rozporządzenia wykonawcze, które dopiero nadadzą Ustawie kształty konkretne, odpowiadały wymogom życia i rozwoju.

Na niektóre punkty ważniejsze zwracam w tym celu uwagę.

Fragment komentarza Bernarda Szapiry do Ustawy Elektrycznej z 1922 r. opublikowany w „Przeglądzie Elektrotechnicznym”

Excerpt from Bernard Szapiro's commentary on the Electricity Act of 1922, published in the „Electrotechnical Review”

- Ustawa Elektryczna z 1922 r. była **wyjątkowo nowoczesna** – z wyjątkiem holenderskiej ustawy z 1913 r. oraz austriackiego projektu z 1918 r. wszystkie pozostałe państwa ustawodawstwo elektryczne ograniczały się tylko do tzw. prawa drogowego – podawano nawet, że była **ona pierwszą tego typu ustawą**, w której strona prawno-gospodarcza elektryfikacji została ujęta jasno i konsekwentnie
- Była punktem wyjścia do rozpoczęcia planowej i racjonalnej elektryfikacji całego państwa – **przesuwała bowiem punkt ciężkości odpowiedzialności za elektryfikację z samorządów na państwo**
- Środowisko elektryków polskich zrzeszone w SEP **czynnie przyczyniło** się do wypracowania ustawy, **było świadome jej znaczenia** i **z zadowoleniem** przyjęło jej uchwalenie, ale także **krytykowało** niektóre zapisy
- Doświadczenia kryzysu gospodarczego przełomu lat 20. i 30. XX wieku **potwierdziły celowość wydania ustawy**, normującej **warunki udzielania** uprawnień
- Ustawa stworzyła **podstawy**, w postaci **zaczątków systemu elektroenergetycznego**, a także budowy **kapitału społecznego, polskich elektroenergetyków**, którzy byli w stanie działać w trudnych późniejszych czasach wojny, a potem w centralnie sterowanej gospodarce

Uroczystość złożenia kwiatów pod pomnikiem-ławeczką prof. M. Pożaryskiego i popiersiem G. Narutowicza na terenie Politechniki Warszawskiej 21.04.2022 w związku z uczczeniem 100. rocznicy uchwalenia Ustawy Elektrycznej

W uroczystości wzięli udział:

Senator RP – **Stanisław Lamczyk**, przewodniczący parlamentarnego Zespołu ds. opracowania „Prawa Elektrycznego”

Dziekan WE PW, wiceprzewodniczący Komitetu Elektrotechniki PAN – prof. **Lech Grzesiak**

Prodziekan WE PW – doc. **Wojciech Urbański**

Prezes SEP – dr **Piotr Szymczak**

Sekretarz Generalny SEP – dr **Jacek Nowicki**

Po złożeniu kwiatów odbyło się jeszcze spotkanie z udziałem Prorektora ds. nauki – prof. **Mariusza Malinowskiego**

Aut. zdjęć:
Katarzyna Szmurło,
Biuro SEP

Dziękujemy za uwagę

Thank you for your attention

277.

U s t a w a

Elektryczna

z dnia 21 marca 1922 r.

Art. 1. Na wytwarzanie, przetwarzanie, przesyłanie lub rozdzielanie energii elektrycznej w celu zawodowego zbytu albo choćby bez zbytu, lecz w celu zasilania publicznych środków komunikacji, korzystających z prądu silnego, wymagane jest uprawnienie rządowe.

